

راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT

(مورد مطالعه روستای لاسجرد شهرستان سمنان)

محمد حسن جعفریان

استادیار جغرافیا، دانشگاه علوم انتظامی

ایرج اسکندریان*

دکترای جغرافیا برنامه ریزی توریسم

iraj_eskandarian@yahoo.com

محمد رضا سلیمی سبحان

استادیار جغرافیا، پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۷/۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱/۳۱

چکیده

امروزه گردشگری روستایی به یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی در بسیاری از کشورهای جهان تبدیل شده است و دولت‌ها سیاست‌های مختلفی را به منظور توسعه گردشگری روستایی در مقیاس‌های گوناگون، از سطوح محلی تا سطح ملی به کار گرفته‌اند. در دهه‌های گذشته به ویژه از دهه ۱۹۹۰، به دلیل رکود بخش کشاورزی و مشکلات فراروی جوامع روستایی، همواره متخصصان و برنامه‌ریزان بر اهمیت توسعه گردشگری روستایی تأکید کرده‌اند. هدف از این پژوهش راهکارهای توسعه گردشگری روستای لاسجرد شهرستان سمنان می باشد، که با ارزیابی اثرات مثبت و منفی صنعت گردشگری در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی محیطی به بحث و تحلیل پرداخته است. ابزار پژوهش پرسشنامه می باشد که در بین سه جامعه آماری جامعه میزبان، مسولین و گردشگران توزیع شده است و با بهره گیری از تکنیک SWOT و نرم افزار SPSS به تحلیل داده ها پرداخته شده است. نتایج پژوهش نشان داد که توسعه گردشگری روستایی لاسجرد دارای ۷ قوت، ۱۱ ضعف، ۷ فرصت و ۹ تهدید می باشد، همچنین نتایج نشان داد که چشم اندازهای زیبا و منحصر بفرد مهمتريت قوت، نامناسب بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی مهمترین ضعف، افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح مهمترین فرصت و تخریب زمینهای کشاورزی و مزارع روستایی مهمترین تهدید توسعه گردشگری روستایی در روستای لاسجرد می باشد. لذا با توجه به مدل سوات در جهت توسعه گردشگری این روستا ۱۸ راهبرد ارائه شد.

واژگان کلیدی: گردشگری روستایی، توسعه گردشگری، روستای لاسجرد، مدل SWOT

مقدمه

در شرایطی که قرن بیستم به پایان رسیده است، هنوز توسعه روستایی با مسائل و چالشهای متعددی مواجه است، زیرا که راهبردهای گذشته در زمینه توسعه روستایی موفقیت آمیز نبوده و نتوانسته است مسائلی همچون فقر، اشتغال، بهداشت، امنیت غذایی و پاداری محیط زیست را تامین کند، این مساله باعث شده است که در سالهای اخیر بار دیگر توسعه روستایی مورد توجه قرار گرفته و نظریه پردازان، برنامه ریزان و مجریان حکومتی در صدد برآیند تا با ارائه راهکارها و استراتژیهای جدید، از معضلات و مسائلی که این نواحی گریبانگیر آن می باشند، بکاهند. یکی راهبردهایی که اخیراً در اغلب کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته و حتی در برخی از این کشورها به اجرا درآمده است و نتایج مثبتی هم به همراه داشته، توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی که دارای پتانسیلهای لازم برای گسترش گردشگری است، می باشد (افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۴: ۲). این رویکرد جدید بهره‌برداری از جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و فرهنگی تحت عنوان گردشگری می‌باشد. هدف اصلی از استفاده این رویکرد در مناطق روستایی به منظور رفع مسائل و چالش‌های فوق‌الذکر به ویژه رفع فقر و بیکاری فزاینده در روستاهای محروم و کم برخوردار است. تجربیات و مطالعات انجام شده در سطوح بین المللی و ملی حاکی از آن است که گردشگری در روستاهای دارای قابلیت گردشگری قادر است نقش مثبت و سازنده‌ای در جهت توسعه اقتصادی و اجتماعی ایفا نماید. از این رو با توجه به اینکه فعالیت‌های سنتی اقتصادی در مناطق روستایی همچون کشاورزی، معدن، جنگل و غیره طی سه دهه اخیر تضعیف شده است، جستجو و به کارگیری راههای جدید جهت تقویت پایه‌های اقتصادی و تنوع بخشی به فعالیت تولیدی در مناطق روستایی را بیش از پیش ضروری نموده است (Byrd et al, 2009). در سالهای اخیر راهبرد گردشگری به عنوان یکی از راههای اساسی کسب معاش پایدار در سکونتگاه‌های مستعد برای این راهبرد مورد توجه قرار گرفته است. این راهبرد یکی از راه‌های نجات روستاها از فقر، مهاجرت و مشکلات اجتماعی و اقتصادی به‌شمار می‌رود (مهدوی و همکاران، ۱۳۸۷، ۴۱).

گردشگری روستایی مدت زیادی نیست که در دنیا مرسوم شده، اما با توجه به اینکه باعث رشد اقتصادی و ایجاد تنوع فعالیتی، اشتغالزایی و افزایش درآمد برای ساکنان روستایی می‌شود، از سوی جامعه بین المللی در سیاست‌های توسعه محلی و منطقه‌ای بر این امر بسیار تأکید شده است (مطیعی لنگرودی و نصرتی، ۱۳۹۰، ۷۰). توسعه گردشگری در مناطق روستایی می‌تواند در توانمندسازی مردم محلی و توسعه منابع انسانی، تنوع بخشی اقتصادی و رشد آن، خلق فرصت‌های شغلی، حل معضل بیکاری، ارتقای استانداردهای زندگی از طریق تأمین خدمات اجتماعی و پرکردن شکاف بین نواحی شهری و روستایی در زمینه‌های مختلف، و کاهش مهاجرت روستایی به کلان شهرها نقش عمده‌ای داشته باشد (مهدوی و

همکاران، ۱۳۸۷، ۴۰). گردشگری در سکونتگاه‌های انسانی به ویژه در روستاهای هدف قادر است به عنوان شکلی با اهمیت از فعالیت‌های انسانی اثرات قابل توجهی داشته باشد. اثرات گردشگری هم می‌تواند مثبت و مفید برای توسعه و هم منفی و مانع توسعه روستایی باشد. اگر برنامه‌ریزان و مجریان برنامه‌های توسعه، شناخت درستی از این اثرات و پیامدهای مثبت و منفی نداشته باشند، بدون تردید فرآیند توسعه با چالش و حتی شکست مواجه خواهد شد. معمولاً پیامدهای مهم و ملموس گردشگری در هر سکونتگاهی در وهله اول در بعد اقتصادی نمود دارد. از جمله پیامدهای مثبت اقتصادی گردشگری می‌توان به ایجاد اشتغال و درآمد، کمک به فراهم شدن خدمات زیربنایی، تشویق توسعه سایر بخش‌های اقتصادی، تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصاد روستایی و امثال آن اشاره نمود. اما در مقابل اثرات مثبت در طولانی مدت و در مقیاس انبوه توسعه پیامدهای منفی جلوه گر خواهند شد. بنابر این لزوم مدیریت و کنترل اثرات گردشگری به منظور کاهش اثرات منفی و تقویت اثرات مثبت اهمیت می‌یابد (بدری و همکاران، ۱۳۸۸، ۱۵). افزون بر این‌ها گردشگری در نواحی روستایی می‌تواند نوزایی هنرها و فنون محلی و فعالیت‌های فرهنگیستی؛ بهبود زندگی اجتماعی و فرهنگی جامعه محلی؛ نوسازی سنت‌های معماری محلیو افزایش توجه به حفاظت از مناطق فوق العاده زیبایی که دارای ارزش‌های زیبایی شناختیو فرهنگی هستند، را در پی داشته باشد (ضیایی و ترابیان، ۱۳۸۹، ۲۰۸) و از طریق سوق دادن نیروی کار از کشاورزی سنتی به صنایع خدماتی باعث تحركاجتماعی بیشتر و منجر به دستمزد بالاتر و آینده شغلی بهتر شود (میسون، ۱۹۹۵، ۹). همچنین در مقابل، گردشگری می‌تواند آثار منفی اجتماعی همانند ایجاد اثر نامیشی، کالایی شدن فرهنگ، جابجایی و مهاجرت، وابستگی، جرم و جنایت، رواجاعتیاد، تغییر در ارزش‌های اجتماعی و مذهبی جامعه میزبان و تغییر در زبان را در پی داشته باشد (ضیایی و ترابیان، ۱۳۸۹، ۲۰۸). و یا آثار منفی اقتصادی همانند افزایش قیمت کالاها و خدمات، افزایش کاذب قیمت زمین، افزایش هزینه زندگی، برگشتک سرمایه، فصلی بودن فرصت‌های شغلی، جابجایی در اشتغال بومی و منسوخ شدن برخی فعالیت‌های مرسوم مانند کشاورزی و ماهی‌گیری در نواحی روستایی را موجب گردد (Mathieson & Wall, 1982, 92).

پیشینه تحقیق

کرمی دهکردی و همکاران (۱۳۹۱)، در پژوهشی تحت عنوان "تحلیل عوامل موثر بر توسعه گردشگری روستایی از دیدگاه روستاییان استان چهارمحال بختیاری" نشان دادند که، هفت عامل برنامه ریزی دولتی، مشارکت، فرهنگی - اجتماعی، اقتصادی، بهداشتی و محیط زیست، امنیت و آرامش و تبلیغات و

سودمندی در مجموع ۷۲/۰۴ درصد واریانس عوامل موثر بر توسعه ی گردشگری در این استان را تبیین کرده اند.

بهرامی و همکاران (۱۳۹۰)، در پژوهشی تحت عنوان " برنامه ریزی استراتژیک توسعه گردشگری روستایی (مطالعه موردی : مناطق روستایی استان کردستان)" نشان دادند که، نتایج یافته ها نشان می دهد که آستانه آسیب پذیری مناطق روستایی مذکور بسیار بالاست و نیازمند بازنگری و ارایه سیاست های مناسب در جهت رفع محدودیت ها و استفاده از مزیت های نسبی موجود می باشد.

حسنوند و حسنوند (۱۳۹۰)، در پژوهشی تحت عنوان "امکان سنجی گردشگری روستایی و آثار آن بر توسعه روستایی (بررسی موردی منطقه کهمان در شهرستان سلسله)" نشان دادند که، میزان مزایا و محدودیت های توسعه گردشگری در منطقه، تقریباً یکسان است. همچنین گردشگری تا حد بسیار کمی، موجب رشد درآمد شده، اما در افزایش ساخت و ساز و نیز رشد قیمت زمین در روستا بسیار مؤثر بوده است. گردشگری به لحاظ اجتماعی نیز تأثیر بسیار اندکی بر تغییر نوع لباس، نوع مراسم، الگوی مصرف غذا و بهبود وضعیت آموزش داشته، اما تا حد زیادی، موجب گسترش روابط بیرونی روستا با نواحی هم جوار و افزایش بی هنجاری شده است. در بعد کالبدی نیز گردشگری به محیط زیست منطقه لطمه زده و موجب کاهش تنوع گیاهی، حیوانی و آلودگی آن شده است. اما در عین حال، تا حد زیادی موجب گسترش فضاهای سبز در روستاها شده بود.

میرزایی (۱۳۸۸)، در پژوهشی تحت عنوان " تاثیر توسعه ی گردشگری روستایی بر اشتغال در منطقه اورامانات کرمانشاه" نشان داد که، گردشگری روستایی زمینه ی اشتغال فصلی در منطقه را به یزه در بهار فراهم ساخته و شاغلان دیگر بخش های اقتصادی به ویژه کشاورزی را به سوی خود جذب کرده است. افتخاری و مهدوی (۱۳۸۴) در پژوهشی تحت عنوان " راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT: دهستان لواسان کوچک" نشان دادند که، اگر گردشگری روستایی می خواهد به پایداری برسد و نقش مثبتی در زندگی مردم روستا ایفا کند، نیازمند تعیین و توسعه راهکارهای مشخص، مدیریت محیط زیست، توسعه مشارکت محلی، قوانین صریح و محکم، بازاریابی پایدار و برنامه ریزی واقع بینانه است.

مرادی نژاد و نظری (۱۳۸۲)، در پژوهشی تحت عنوان " توریسم و توسعه روستایی در ایران" به بررسی تاثیر توسعه ی روستایی پرداخته و گردشگری را یک عامل اقتصادی عمده و بسیار موثر دانسته اند که در سال های اخیر، مورد توجه قرار گرفته است. گردشگری میتواند تاثیراتی مانند: ایجاد مشاغل گوناگون و نیز گستردگی زمینه ی اشتغال در گردشگری، به گونه ای که همه ی کارگران ساده و بدون مهارت و همچنین، همه ی صاحبان مهارت های گوناگون می توانند در این رشته شاغل شوند

شریف زاده و مرادنژادی (۱۳۸۱)، در پژوهشی تحت عنوان "توسعه ی پایدار و توریسم روستایی" آورده اند که با گسترش گردشگری روستایی، امکان انجام فعالیت های اقتصادی و ایجاد مشاغل گوناگون در مناطق روستایی فراهم می شود، این فرصت های شغلی بیشتر جنبه ی خدماتی دارند و ممکن است به طور مستقیم یا غیرمستقیم به وجود آیند. با حل معضل بیکاری، از نرخ مهاجرت جمعیت روستایی به کلان شهرها و گسترش حاشیه نشینی کاسته می شود.

رکن الدین افتخاری و قادی (۱۳۸۱) در پژوهشی تحت عنوان "نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چهارچوبهای نظریه‌ای)" نشان دادند که، در دهه پایانی قرن بیستم بسیاری از برنامه‌ریزان اجتماعی - اقتصادی در کشورهای اروپایی گردشگری را روشی مطمئن با چشم‌اندازی بسیار روشن برای توسعه روستاها بویژه محرومترین آنها معرفی کرده‌اند. مطالعات انجام شده در کشورهای فرانسه، اتریش، سوئیس، انگلستان، ایرلند، تایلند و ژاپن نشان می‌دهد که گردشگری روستایی بسرعت در اقتصاد روستایی رشد کرده و مکمل فعالیتهای کشاورزی شده است. ماهیت صنعت گردشگری ایجاد اشتغال و درآمد، متنوع سازی اقتصاد، مشارکت اجتماعی و استفاده از منابع محلی است. از آنجا که بخش اعظم مشکلات عقب‌ماندگی و توسعه‌نیافتگی روستایی نیز به فقدان این صنعت برمی‌گردد، گردشگری روستایی با حل مسائل و مشکلات فوق می‌تواند به توسعه روستایی کمک نماید.

Leiper (1999) در پژوهشی تحت عنوان "تحلیل مفهومی اشتغال گردشگری" نشان داد که در بسیاری از کشورها، مردم گردشگری را بعنوان یک صنعت بسیار بزرگ با فرصت های شغلی فراوان می دانند Choy (1999) در پژوهشی تحت عنوان "کیفیت اشتغال گردشگری" نشان داد که با وجود دستمزدهای مختلف، سطح رضایت شغلی در مشاغل مربوط به گردشگری خیلی بالاست، و کیفیت اشتغال گردشگری نیز بهتر از سایر مشاغل است.

مبانی نظری

توریسم روستایی در ایران از زمان شکل گیری تمدن های بزرگ و ایجاد شهرها شکل گرفته و گردشگران در این زمان به منظورهای خاصی به این نواحی مسافرت می‌کرده‌اند. در ایران پس از اسلام، با توجه به سابقه زندگی مدنی و تجربیات حاصل از حسن خلق و رفتارهای موجود نزد ایرانیان که از گذشته های کهن باقی مانده و همچنین فرهنگ خاص ایرانیان که با میهمان نوازی های خاص شرقیان توأم بود، و بویژه در پرتوی اجرای آیات قرآن و احکام اسلامی، گردشگری و توریسم رونق بیشتری یافته و با ایجاد تأسیسات جدید رفاهی و درمانی، ایجاد مهمانسراها و محل های پذیرایی از میهمانان به طریق وقف، باعث شد تا جهانگردی در ایران به مرحله تازه ای برسد که در سفرنامه ها و یادداشتهای سیاحان متعدد و

مشهور اعم از ایرانی و خارجی به نیکی یاد شده است (محقق داماد، ۱۳۷۷: ۳۶). در نظر اول ممکن است تعریف گردشگری روستایی آسان به نظر برسد. با توجه به اهمیت گردشگری روستایی به عنوان یک فعالیت گسترده گردشگری و تأکید روز افزون به آن در سیاست های توسعه محلی و منطقه‌ای، بدیهی است که تعریف مشترک و قابل قبولی از گردشگری روستایی نمی‌تواند وجود داشته باشد. باید پذیرفت که ویژگی های متمایزی از قبیل فعالیت‌ها و موقعیت های ویژه، گردشگری روستایی را از سایر بخشهای گردشگری جدا می‌کند. جالب است بدانید که تعریف یا ویژگی هایی درباره گردشگری روستایی که در نظر همگان پذیرفته باشد، وجود ندارد (منشی زاده و نصیری، ۱۳۸۰). در اکثر کشورهای جهان بویژه کشورهای در حال توسعه، هنوز توسعه روستایی با چالشهای عمده‌ای مواجه شده است که ناشی از بکارگیری الگوها و راهبردهایی توسعه‌ای که اولاً غیر بومی و برون‌زا بوده‌اند و ثانیاً نتوانسته‌اند مشکلاتی چون فقر، محرومیت و نابرابرای طبقاتی را به عنوان چالش‌های اصلی روبروی جریانهای توسعه را کنترل نماید. در یک سیر تاریخی توسعه، در دهه‌ها ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ توسعه به معنای رشد سریع اقتصادی بود و فقرا چشم به بهره‌مندی از رشد سریع همه جانبه بالا به پایین داشته‌اند و در اواخر دهه ۱۹۷۰ بتدریج دیدگاه سنتی به توسعه روستایی که متأثر از دیدگاه‌های کلی توسعه یعنی رشد اقتصادی بود، تغییر محتوا داد و مباحث اجتماعی و سیاسی نیز وارد مباحث توسعه روستایی شد (پایلی یزدی، ۱۳۸۱، ص ۵۲).

در اوایل دهه ۱۹۸۰، مناطق روستایی در بسیاری از کشورهای پیشرفته و کشورهای در حال توسعه از تحولات زیر بنایی که در اقتصاد ملی و ناحیه‌ای رخ می‌دهند، تأثیر پذیرفته‌اند، اما مناطق کمی توانسته‌اند از مشکلات کاهش جمعیت، پایین آمدن سطح اشتغال زایی و درآمد، خدمات دولتی کم و از دست دادن هویت روستایی و فرهنگی بگریزند. بنابراین توریسم روستایی به عنوان یک کارکرد فراساختاری، از طریق مشارکت و ابستگی به سایر بخشهای اقتصادی گسترش و تداوم می‌یابد و به تبع آن در رشد سایر بخشهای اقتصادی جامعه هم نقش دارند (Swarbook , 1996. PN.15) تنوع سازی اقتصاد روستایی و تعیین راهبردهای جایگزین مانند گردشگری فرصتهای شغلی متعددی را در سکونتگاههای روستایی ایجاد می‌کند (قادری، ۱۳۸۲، ص ۱۴۹) توریسم روستایی از یک طرف می‌تواند نقش مهمی را در متنوع سازی اقتصاد جوامع روستایی را در قابل صنعت توریسم ایفا نماید و از طرف دیگر می‌تواند وسیله‌ای برای تحرک رشد اقتصادی ملی (از طریق غلبه بر انگاره‌های توسعه نیافتگی و بهبود استاندارد زندگی مردم محلی) بحساب آید. همچنین این صنعت می‌تواند نقش عمده‌ای را در توانمند سازی مردم محلی و توسعه منابع انسانی و تنوع بخشی و رشد اقتصادی و همچنین خلق فرصتهای شغلی جدید در ارتباط تنگاتنگ با سایر بخشهای اقتصادی و اجتماعی ایفا نماید. (شریف زاده و دیگران مجله جهاد ص ۵۷) توریسم، پول و جمعیت را از مراکز تمرکز و ثقل صنعتی به سوی روستاها و نقاط طبیعی می‌کشاند (دیبايي، ۱۳۷۱، ص ۴۴)

از این رو روستاها و ساکنین آن از دو جهت با صنعت توریسم در ارتباط هستند یکی اینکه محیط های روستایی بعنوان فضاها و اماکن بیلاقی محل مناسبی برای گذران اوقات فراغت توریستها و بویژه گردشگران داخلی بشمار می آید و دیگر اینکه تولیدات آنها اعم از مواد خوراکی و صنایع دستی که به توریستها عرضه شده و از این طریق به اقتصاد معیشتی آنها کمک می کند (مرادی نژاد، نظری ۱۳۸۱، ص ۶۵).

سیاست توریسم پایدار در دنیای امروزی، رهیافت جامعی است که خواهان رشد بلند مدت صنعت توریسم بدون اثرات مخرب بر زیست بوم های طبیعی است و بر این نکته تأکید دارد که در قالب توسعه توریسم، بشر قادر خواهد بود که جوانب خاصی از محیط در جهت مثبت یا منفی تعدیل یا دستکاری نماید (شریف زاده، مراد نژادی، ۱۳۸۱، ص ۵۵). به همین خاطر، در طول چند سال گذشته، مفهوم توریسم پایدار تا حدی پیشرفت کرده و جا افتاده است تا بتواند پاسخگوی تهدیدات توریسم نابسامان باشد، توریسم پایدار، توریسم را در غالب مرزها بررسی کرده و رابطه مثلث وار میان جامعه میزبان و سرزمین آن را از یک سو و جامعه میهمان یعنی گردشگران را از سوی و با صنعت توریسم برقرار ساخته است. توریسم روستایی می تواند سهمی در ایجاد تنوع اقتصادی و توسعه پایدار داشته باشد، صنعت توریسم و سفر نه تنها به تنوع اقتصادی کمک می کند بلکه بطور ضمنی موجبات توسعه بسیاری از مناطق می شود، اگر چه مشاغل مربوط به این صنعت خیلی تخصصی و پردرآمد نیست اما بسیاری را بدنبال دارد گردشگران برای اقامت، خرید کالاهای محلی و خدمات پول پرداخت می کنند. این پولها در فعالیتهای محلی جریان می یابد و موجب تحریک مناطق روستایی در برآوردن نیازهای بازدیدکنندگان می گردد. توریسم روستایی با ایجاد اشتغال، افزایش سطوح درآمدی، تنوع سازی فعالیت های اقتصادی و افزایش سطح آگاهی اجتماعی و ایجاد روابط اجتماعی گسترده بین جامعه میزبان و میهمان به حفاظت از میراث فرهنگی و محیط زیست طبیعی کمک نموده و با جلوگیری از مهاجرت بی رویه بهینه سازی بهینه برداری از زمین به توسعه روستایی پایدار کمک می کند. اصولاً توسعه پایدار دارای ابعاد مختلفی است: یکی از آنها به اقتصاد بر می گردد، که در آن توسعه از چرخه محلی بین المللی حرکت می کنند. توریسم روستایی پایدار باید به فرصت های درآمدی خوبی برای اجتماعات محلی منجر شود، این سبب می شود که بر اهمیت اقتصاد محلی و منطقه ای تأکید کنیم دومین بعد به اکولوژی مربوط می شود، که روش آن حرکت از تخریب بسوی حفاظت است، توسعه پایدار بمعنای محدود کردن مصرف منابع فرهنگی و طبیعی و به حداقل رساندن آسیب به آن و در صورت لزوم سود حاصل از توسعه ترجیحاً صرف بهبود محیط زیست منابع فرسوده شود. بعد سوم به ارزش های فرهنگی و اجتماعی مربوط می شود که از حفظ و تغییر وضع موجود

در نوسان است در جدول (۱) سعی شده با توجه به مطالب فوق مزیتها و کاستیهای این دیدگاه آورده شود.

جدول شماره ۱- نگرش توریسم بعنوان ابزاری برای توسعه روستایی پایدار

ایجاد توسعه روستایی	مزیتها	کاستیها	سابقه کارکرد
اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> - بررسی توریسم در قالب رابطه مثلث وار میزبان، مکان میهمان و تأکید بر تعدیل فشار و بحران موجود در سه ضلع و ایجاد تعادل - به حداقل رساندن آسیب های فرهنگی جامعه میزبان - تأکید بر رابطه مثبت بین جامعه مهمان و میزبان - آموزش نیروی انسانی - آموزش بومیان و گردشگران 	<ul style="list-style-type: none"> - پایین بودن سطح سواد جوامع روستایی، کار آموزش را مشکل می کند - تفاوت فرهنگی زیاد بین جوامع شهری و روستایی نادیده گرفته می شود 	اتریش ایرلند آمریکا
اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> - بهینه سازی بهره برداری از محیط - حرکت اقتصاد از چرخه محلی به بین المللی - حمایت از اقتصاد محلی و ایجاد اقتصاد مکمل - زمینه توسعه روستایی را در دراز مدت فراهم می کند - توریسم را بعنوان بخشی از اقتصاد متعادل می داند نه نوشداری توسعه روستایی 	<ul style="list-style-type: none"> - افراد بومی فاقد تواناییهای لازم برای توسعه توریسم هستند. - عدم وجود تجربه کافی و الگوی مناسب این نگرش توسعه در جهان 	
زیست محیطی	<ul style="list-style-type: none"> - حفاظت از محیط زیست بعنوان یک اصل اساسی - استفاده از منابع طبیعی متناسب با ظرفیت پذیری - استفاده از منابع طبیعی بعنوان کالای گردشگری - توسعه فعالیت های هماهنگ با محیط زیست 	<ul style="list-style-type: none"> - بحث پایداری یک هدف دشوار و دراز مدت بیشتر - یک حالت پایدار اکولوژیکی دنبال می کند 	

منبع: نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی پایدار، پایان نامه دکتری، تربیت مدرس، ۱۳۸۲، ۱۴۱.

منطقه مورد مطالعه

روستای لاسجرد یکی از روستاهای شهرستان سمنان در استان سمنان است. این روستا در ۳۴ کیلومتری ضلع غربی شهرستان سمنان قرار دارد. لاسجرد یکی از غربی ترین روستای شهرستان سمنان است که در دشت پایکوهی رشته کوه البرز واقع شده است.

روستای لاسجرد در ۵۳ درجه و ۰۸ دقیقه طول شرقی و ۳۵ درجه و ۴۰ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. ارتفاع متوسط آن از سطح آبهای آزاد حدود ۱۱۱۰ متر می باشد.

این روستا از نظر طبیعی در دشت پایکوهی قرار دارد. این روستا از سمت شمال به اراضی زراعی و رشته کوه البرز، جنوب به محور تهران - سمنان و دشت کویر، شرق مزرعه جمشیدآباد و غرب به اراضی زراعی و عربه چال محدود می شود.

این روستا از نظر پهنه بندی طبیعی در محیطی نسبتاً مسطح و هموار و دشتی واقع شده است و از نظر توسعه کالبدی - فیزیکی با محدودیت خاصی مواجه نیست.

جدول شماره ۲- موقعیت روستا براساس آخرین تقسیمات سیاسی و موقعیت نسبی با شهرها

نام روستا	دهستان	بخش	شهرستان	استان	فاصله به کیلومتر			
					مرکز دهستان	مرکز بخش	مرکز شهرستان	نزدیکترین شهر
لاسجرد	لاسگرد	سرخه	سمنان	سمنان	لاسجرد	سرخه	سمنان	سرخه
					(۱۰ کیلومتر)	(۱۰ کیلومتر)	(۳۴ کیلومتر)	(۱۰ کیلومتر)
							سمنان	سرخه
							(۳۴ کیلومتر)	(۳۴ کیلومتر)

ماخذ/ طرح هادی روستایی/بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان سمنان

رشد و افزایش تعداد جمعیت معمولاً از دو منظر کمی و کیفی تحت تاثیر قرار می گیرد. تاریخ جمعیت روستای لاسجرد حاکی از آنست که میزان های رشد جمعیت در دهه های ۶۵ - ۵۵ در حد بالایی بوده است، اما در سال های اخیر بعلت رکورد اقتصادی در روستا و رونق فعالیت ها در شهر و عدم توجه دولت به زیربناها در سطح روستا منجمله این روستا و کنترل جمعیت توسط مردم، افزایش جمعیت قابل ملاحظه نبوده است.

جدول شماره ۳- ویژگی های جمعیتی روستای لاسجرد در سال های ۱۳۹۰ - ۱۳۵۵

سال	جمعیت	افزایش یا کاهش جمعیت	نرخ رشد جمعیت
۱۳۵۵	۱۰۷۰	-	-
۱۳۶۵	۱۲۵۵	۱۸۵	۱/۶
۱۳۷۵	۱۲۱۰	-۴۵	-۰/۴
۱۳۸۵	۱۰۷۶	-۱۳۴	-۱/۲
۱۳۹۰	۹۸۴	-۹۲	-۱/۸

مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن، شناسنامه (فرهنگ آبیهای کشور) سال های ۹۰

عوامل مؤثر در نحوه شکل گیری روستا را می توان در چارچوب سه دسته از عوامل ذیل بررسی نمود:

الف - عوامل طبیعی مانند اشکال ناهمواری ، شیب و آب و هوا

ب - عوامل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مانند سابقه فرهنگی، نوع معیشت و اشتغال

ج - عوامل کالبدی مانند خدمات و نحوه دسترسی به آنها

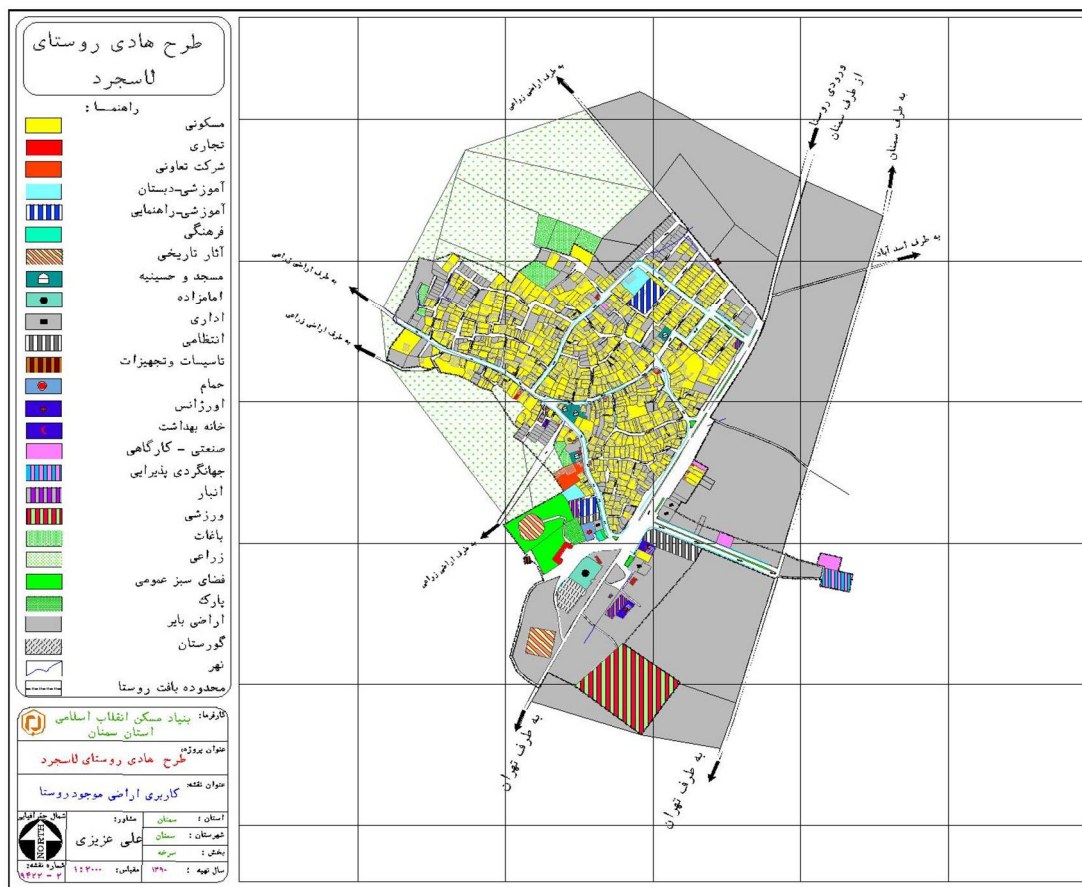
الف - عوامل طبیعی مؤثر در نحوه شکل گیری سکونتگاه

پیدایش، توسعه و مکان‌گزینی روستا به تبعیت از ویژگی‌های خاص زمانی و مکانی از گذشته‌های دور تا امروز، در وابستگی و نزدیکی آب شکل گرفته است و توسعه روستا نیز با همین امر ترسیم گردیده است. بطوریکه نقطه عطف سکونت در روستا با آب کلید خورد و افراد اولیه و بومی به دلیل وجود اراضی مناسب و مسطح و وجود چشمه‌های فراوان نسبت به سکونت در این منطقه اقدام نموده‌اند و امروزه با توجه به افزایش جمعیت استفاده از آب‌های کشاورزی، کاهش سطح زیر کشت، مسئله آب‌های مصرفی و تخلیه آنها در اراضی، بروز ناهنجاریهای فیزیکی در سطح و عمق زمین، عدم تعادل اکولوژیکی، از مسائلی هستند که امروزه در تأمین آب و استفاده از آن در سطح روستا مطرح می‌گردد. در مجموع قرارگیری در عرض جغرافیایی بالای ۳۶ درجه، بعلاوه شرایط مناسب زیست محیطی، دسترسی به منابع آب، چشمه، آب و هوای مناسب، وجود اراضی مسطح و خاک مناسب، پوشش گیاهی و مرتع و رونق دامداری و دامپروری از عوامل طبیعی مهم و موثر در پیدایش و توسعه روستا بوده‌اند. از طرف دیگر واقع شدن مقر روستا در ناحیه دشت پایکوهی و در میسر جاده ابریشم و استفاده از این نقاط به عنوان شاهراه ارتباطی از جمله مواردی است که در کنار عوامل طبیعی در پیدایش و استقرار جمعیت نقش داشته است. همانطوریکه در وجه تسمیه روستا گفته شد سلوکیان برای ادامه فرمانروایی خود تقریباً ۶۰ شهر در خاور و ایالت پارت بنا کردند. یکی از این شهرها آپاما بود که امروزه به نام روستای لاسجرد شناخته شده است.

جدول شماره ۴- مساحت و سرانه کاربری اراضی موجود روستای لاسجرد (مترمربع)

کاربری وضع موجود (سال ۱۳۹۰)			کاربری ها
درصد	سرانه	سطح	
۳۳,۰	۱۹۱,۵	۱۸۸۴۴۱	مسکونی
۰,۳	۱,۶	۳۴۸۳	خرده فروشی
۰,۵	۳,۱	۳۰۴۳	شرکت تعاونی
۰,۷	۴,۰	۳۹۲۳	دبستان
۱,۰	۵,۹	۵۸۲۱	راهنمایی
۰,۲	۱,۱	۱۱۱۸	خانه بهداشت
۰,۲	۱,۰	۹۷۵	اورژانس
۰,۲	۱,۴	۱۳۳۶	حمام عمومی
۰,۶	۳,۶	۳۵۲۸	اداری
۰,۵	۲,۹	۲۸۴۰	مسجد
۰,۶	۳,۵	۳۳۹۶	امامزاده
۱,۰	۰,۴	۳۷۰	کتابخانه
۰,۰	۰,۰	۰	خانه عالم
۱,۳	۷,۵	۷۳۶۳	آثار تاریخی

۴,۹	۲۸,۶	۲۸۱۷۵	ورزشی
۰,۱	۰,۴	۳۸۰	تاسیسات و تجهیزات
۱,۱	۶,۲	۶۰۹۳	نظامی و انتظامی
۰,۵	۲,۹	۲۸۳۰	انبار
۲۰,۵	۱۰۹,۴	۱۰۷۶۷۳	شبهه معابر
۰,۴	۲,۳	۲۲۴۸	پارک
۲,۸	۱۶,۳	۱۶۰۰۰	فضای سبز عمومی
۰,۶	۳,۴	۳۳۴۴	صنایع کارگاهی
۰,۷	۴,۰	۳۹۸۰	جهانگردی و پذیرایی
۱,۵	۸,۷	۸۵۹۰	زراعی
۲,۷	۱۵,۹	۱۵۶۱۶	باغات
۲۵,۷	۱۴۹,۳	۱۴۶۹۰۴	اراضی بایر
۰,۷	۳,۸	۳۷۶۴	گورستان
۱۰۰,۰	۵۸۰,۵	۵۷۱۲۳۴	جمع کل کاربریها

شکل شماره ۱- نقشه کاربری اراضی موجود روستای لاسجرد

روش تحقیق

روش پژوهش توصیفی - تحلیل است. ابتدا با توجه به اطلاعات ثانوی موجود، جاذبه ها، امکانات و خدمات گردشگری و وضعیت گردشگری مورد بررسی قرار گرفته و سپس در مراحل بعدی پژوهش، به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات و تدوین راهبرد، از تکنیک SOWT بهره گرفته شده است. از تکنیک مذکور به منظور شناسایی و بررسی عوامل موثر درونی (قوت ها و ضعف ها) و عوامل تاثیرگذار بیرونی منطقه (فرصت ها و تهدیدها) برگردشگری منطقه مورد نظر استفاده شده است. سپس با استفاده از پیمایش به منظور بررسی اثرات مثبت و منفی گردشگری از مسئولین، گردشگران و مردم میزبان نظرخواهی شد. جامعه مورد استفاده در این تحقیق شامل سه گروه خانوارها تعداد ۱۶۰ نفر و برای مسئولین تعداد ۲۰ نفر و برای گردشگران تعداد ۱۳۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شد. روش نمونه گیری خانوارها خوشه ای، برای مسئولین به صورت هدفمند و گردشگران به روش در دسترس انتخاب شدند.

با توجه به موضوع مورد مطالعه با بررسی پیشینه تحقیق و مطالعات انجام شده در رابطه با ارزیابی آثار و پیامدهای مثبت و منفی گردشگری در سکونتگاه‌های روستایی و بررسی مقدماتی از محدوده مورد مطالعه، شاخص‌های و متغیرهای پژوهش در سه بعد اقتصادی، اجتماعی و محیطی - کالبدی طراحی و ارائه گردید.

جدول شماره ۵- شاخص ها و معرف های مورد بررسی پژوهش

ابعاد	شاخص‌ها و معرف‌ها	
	مثبت	منفی
اقتصادی	اشتغال زایی، بهبود اشتغال زنان، بهبود درآمد، افزایش قدرت خرید، افزایش تولید و فروش صنایع دستی، بهبود بازار فروش محصولات کشاورزی روستاییان، تنوع محصولات داخلی، افزایش ساخت و ساز، بهبود کیفیت زندگی، استقبال گردشگران از محصولات تولیدی روستا (صنایع دستی و کشاورزی)	افزایش قیمت کالاها و اجناس، افزایش قیمت زمین و مسکن، گسترش سوداگری زمین، افزایش هزینه‌های زندگی
اجتماعی- فرهنگی	افزایش سواد و آگاهی، احیای عادات و رسوم فرهنگی خوب، بهبود اثاث منزل، بهبود وضعیت بهداشت فردی و عمومی، بهبود روابط بیرونی روستا با نواحی همجوار، کاهش مهاجرت، بازگشت مهاجران، بهبود مشارکت، افزایش امکانات روستا (آموزشی، بهداشتی و خدماتی)، وضعیت امنیت، تعامل روستاییان با گردشگران	میزان تمایل به مهاجرت، بروز اختلاف و مشاجره بین روستاییان و گردشگران، تغییر نوع مراسم (عزاداری، عروسی)، افزایش جرم و جنایت و تخلفات اجتماعی، نابودی فرهنگ و آداب و رسوم محلی، گسترش ناهنجاری (اعتیاد، منکرات)
محیطی- کالبدی	حفظ آثار تاریخی و باستانی، حفظ محیط زیست، بهبود وضعیت معابر داخلی و راه‌های ارتباطی، گسترش خدمات زیربنایی، زیباسازی روستا، گسترش فضاهای سبز، بهبود وضعیت دفع فاضلاب و زباله‌ها	آلودگی محیط زیست، نابودی گونه‌های گیاهی و جانوری، تغییر الگوی مسکن، تخریب پوشش گیاهی و اراضی کشاورزی

منبع: مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای نگارنده

یکی از مناسب ترین فنون برنامه ریزی و تجزیه و تحلیل استراتژیک، ماتریس SWOT (تحلیل نقاط قوت و ضعف، فرصتها و تهدیدات) است که امروز به عنوان ابزاری نوین برای تحلیل عملکردها و

وضعیت شکاف، مورد استفاده طراحان و ارزیابان استراتژی قرار می گیرد. بنابراین در این تحقیق، از این روش استفاده شده است قلمرو ماتریس SWOT وسیع و گسترده است و در واقع یک چهارچوب مفهومی برای تحلیل های سیستمی محسوب می شود که امکان بررسی عوامل و مقایسه تنگناها، تهدیدات، جنبه های آسیب زنده، فرصتها، تقاضاها و موقعیتهای محیط بیرونی را همراه با نقاط قوت و ضعف استراتژی به وجود می آورد. البته ترکیب و تلفیق این عوامل با یکدیگر در واقع، مبنای تدوین چهار نوع استراتژی به شرح زیر می باشد. (جدول شماره ۶)

۱) تلفیق نقاط قوت و فرصت SO

۲) تلفیق نقاط قوت و تهدیت ST

۳) تلفیق نقاط ضعف و فرصت WO

۴) تلفیق نقاط ضعف و تهدید WT

جدول شماره ۶- استراتژی های چهارگانه ماتریس SWOT و نحوه ی تعیین آن

ماتریس SWOT		نقاط قوت (S)		نقاط ضعف (W)	
		نقاط قوت فهرست می شود	نقاط قوت فهرست می شود	نقاط ضعف فهرست می شود	نقاط ضعف فهرست می شود
فرصتها (O)	فرصت ها فهرست می شود	استراتژی های SO [حداکثر- حداقل]		استراتژی های WO [حداقل- حداکثر]	
	فرصت ها فهرست می شود	با بهره گیری از نقاط قوت از فرصتها استفاده می شود.		با بهره گیری از فرصتها نقاط ضعف از بین برده می شود.	
تهدیدها (T)	تهدیدها فهرست می شود	استراتژی های ST [حداکثر- حداقل]		استراتژی های WT [حداقل- حداقل]	
	تهدیدها فهرست می شود	برای احتراز از تهدیدات از نقاط قوت استفاده می شود.		نقاط ضعف را کاهش می دهد و از تهدیدها پرهیز می شود.	

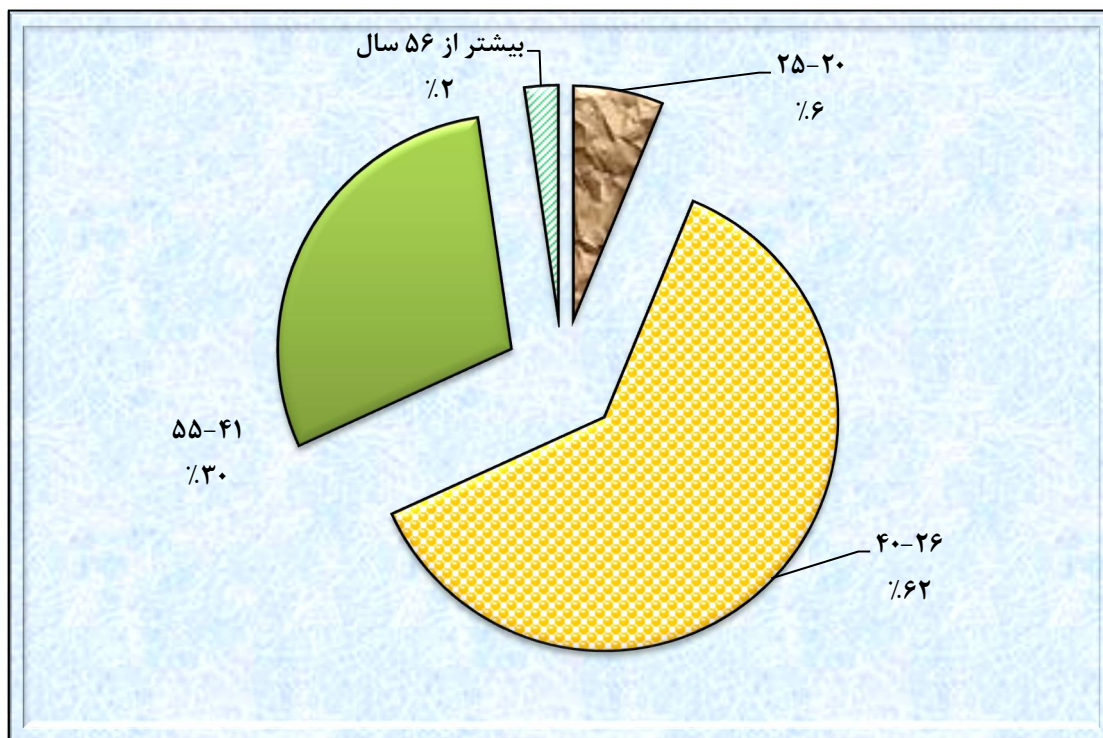
مأخذ: برگرفته از (دیوید: ۱۳۸۳ و گلکار، ۱۳۸۴: ۳۴) به نقل از ابراهیم زاده و همکاران

از این رو در برنامه ریزی راهبردی لازم است برای تدوین راهبرد نهایی، همه عوامل به مثابه بخشی از از روند برنامه ریزی راهبردی در چارچوب روش تجزیه و تحلیل SWOT در نظر گرفته شود و برنامه های راهبردی یکی از راه های مهم حمایتی برای تصمیم گیری و استفاده های مشترک در تحلیل عوامل داخلی و خارجی محیط به شمار می آید که با تعریف نقاط ضعف، قوت، فرصتها و تهدیدهای سازمان می توان راهبردهایی بسازد که مبنای آن استفاده از فرصتها، از بین بردن ضعفها و مقابله با تهدیدهاست (Yuksel&Dagdviren,2007,3365).

یافته‌های توصیفی

سن

از کل افراد پاسخ دهنده ۶۲ درصد بین ۲۰ تا ۲۵ سال، ۶۲ درصد بین ۲۶ تا ۴۰ سال، ۲۹/۵ درصد بین ۴۱ تا ۵۵ سال و ۲/۳ درصد بالای ۵۵ سال سن داشتند

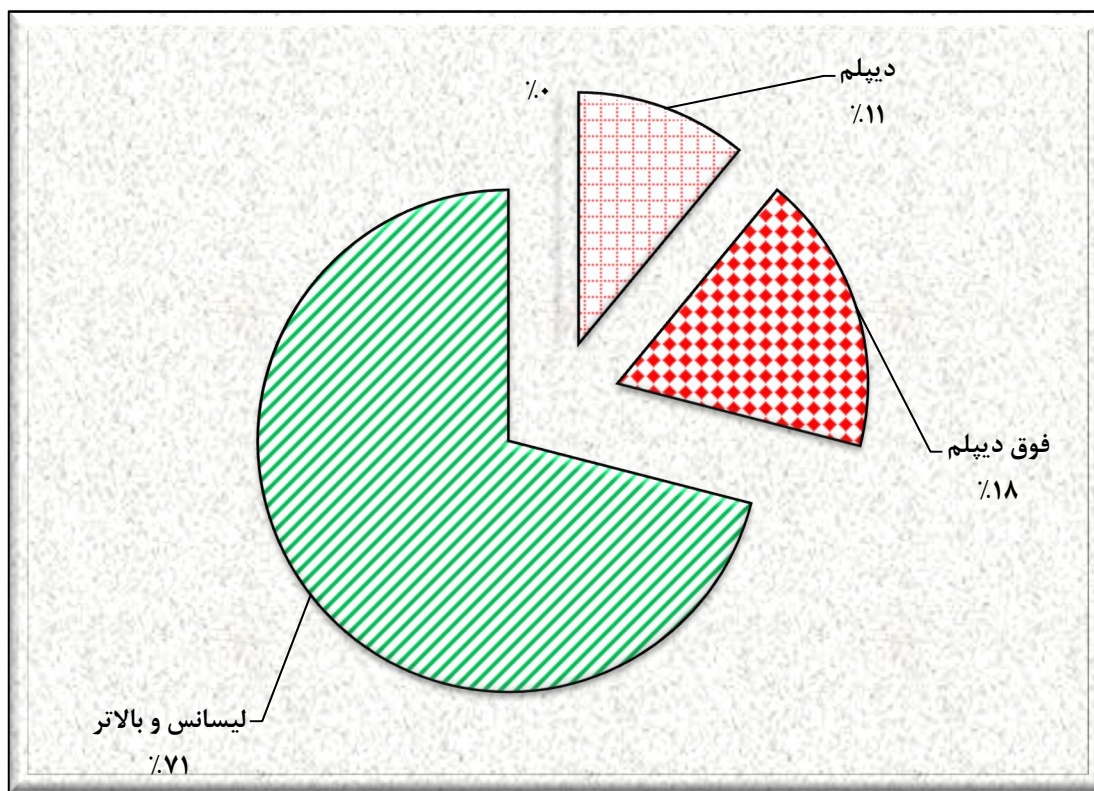
شکل شماره ۲- نمودار وضعیت سنی جامعه نمونه

جنسیت گروه نمونه

از بین کلیه پاسخ دهندگان در محدوده مورد مطالعه ۱۳/۷ درصد افراد زن و ۸۶/۳ درصد مرد بوده‌اند.

میزان تحصیلات

از کل افراد نمونه ۱۱ درصد دارای دیپلم و ۱۸ درصد دارای تحصیلات فوق دیپلم و ۷۱ درصد دارای تحصیلات لیسانس و بالاتر از آن می‌باشند.

شکل شماره ۳- نمودار وضعیت تحصیلات جامعه نمونه

وضعیت شغلی جامعه نمونه

از میان جامعه نمونه ۷/۷ درصد دارای مشاغل پیشه وری (مغازه داری و رانندگی و...)، ۱۳/۷ درصد دارای شغل کارگری، ۷/۱ درصد کارمند، ۲۲/۴ درصد شغل آزاد، ۴/۴ درصد سایر مشاغل خدماتی، ۹/۳ درصد خانه دار، ۲۸/۴ درصد دارای شغل کشاورزی و دامداری و ۷/۱ درصد وضعیت شغلی خود را بیکار اعلام و اظهار کرده‌اند. به طور کلی بیشترین جمعیت فعال نمونه در بخش کشاورزی و خدمات مشغول هستند و در کل با حساب زنان خانه دار ۱۶/۴ درصد افراد نمونه بیکار می‌باشند.

یافته های تحلیلی

ابتدا سعی شده است به وسیله پرسشنامه مزیتها و محدودیتهای عمده ناحیه جهت اولویتبندی گزینه ها از دیدگاه مسئولین ، مردم و گردشگران ارزیابی شود تا علاوه بر مشارکتی کردن این روش بتوان نتیجه را به صورت کمی و منطقی و اصولی تری به دست آورد. بنابراین با توجه به نظرات ارائه شده و محاسبات انجام شده اولویت بندی انجام شده است که در جدول ۳۶ آمده است. که بیانگر مجموع وزنهای داده شده، میانگین رتبه ای و وزن نسبی هر یک از نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها از نقطه نظر سه گروه

مشارکت کننده در این روند و طرز کار درجه بندی در سراسر تحقیق استفاده شده است. این جداول بیانگر مجموع وزنهای داده شده و میانگین رتبه ای و وزن نسبی هر یک از نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدها از دیدگاه سه عوامل اقتصادی/ اجتماعی فرهنگی، اکولوژیکی و با پنج درجه تقسیم شده عبارتند از خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم بررسی شده و از این روند و طرز کار درجه بندی در سراسر تحقیق استفاده شده است. حال با توجه به مطالب ذکر شده به بررسی و تحلیل هر یک از نقاط ضعف، قوت، فرصت و تهدیدها از نقطه نظر سه گروه مشارکت کننده در این تحقیق پرداخته می شود.

مسئولان

تحلیل SWOT نشان می دهد که از نظر مسئولان مولفه چشم اندازهای زیبا به همراه فضای سبز و باغات با میانگین رتبه ای ۲/۲۴ و وزن نسبی ۰/۴۷ به عنوان مهمترین نقطه قوت داخلی و پس از آن مولفه وجود ارتفاعات شمالی و جاذبه های گوناگون آن با میانگین رتبه ای ۴/۲۳ و وزن ۰/۴۷ در اهمیت بعدی در توسعه گردشگری روستایی قرارداد در مقابل وجود فرهنگ سنتی و محلی با میانگین رتبه ای ۲/۶۸ و وزن نسبی ۰/۳ به عنوان کم اهمیت ترین نقطه قوت داخلی در توسعه و گسترش گردشگری در این نواحی می باشد. همچنین از نظر مسئولان مولفه افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت در بین مردم با میانگین رتبه ای ۴/۴۰ و وزن نسبی ۰/۶۳ به عنوان مهمترین فرصت بیرونی قرار دارد در حالی که مولفه عدم ارائه خدمات و تسهیلات مطلوب در نواحی رقیب در مقایسه با این نواحی با میانگین رتبه ای ۲/۷۲ و وزن نسبی ۰/۳۹ به عنوان کم اهمیت ترین فرصت بیرونی در جهت توسعه گردشگری می باشد. در مورد نقاط ضعف داخلی مسئولان بر این عقیده بودند که مولفه گرایش غالب مردم به استفاده از باغات و مزارع به صورت خصوصی با میانگین رتبه ای ۴/۱۶ و وزن نسبی ۰/۳۸ به عنوان مهمترین نقطه ضعف داخلی قرار دارد همچنین مولفه عدم وجود نیروی متخصص در این نواحی با میانگین رتبه ای ۱/۹۲ و وزن نسبی ۰/۱۷ کمترین اولویت را در میان نقاط ضعف جهت توسعه گردشگری دارد. از دیدگاه مسئولین بین پوشش گیاهی و از بین رفتن درختان و آثار تخریبی آن با میانگین رتبه ای ۴/۴۲ به عنوان مهمترین تهدید خارجی جهت گسترش و توسعه گردشگری مطرح است. مطالعات انجام گرفته براساس میانگین رتبه ای و وزن نسبی مولفه ها تنظیم یافته نشان دهنده این است که مولفه هایی که در ربع اول و ربع دوم مختصات قرار دارند اکثریت آنها دارای وزن نسبی بیشتر از ۰/۳ می باشد که این بیانگر این مطلب است که مولفه های انتخابی از وضعیت خوب و پایداری برخوردارند و انهایی که دارای وزن نسبی بین ۰/۳ تا ۰/۳۳ می باشند. برای مثال در نقاط قوت وجود آداب و رسوم محلی (SV) و امکانات و خدمات ورزشی و تفریحی (S۳) وضعیت نامطلوبی دارند و باید بهبود و ارتقا یابند. با توجه به همین شکل مولفه هایی که در ربع سوم و

چهارم محور مختصات قرار گرفته اند نشان می دهد که اغلب این مولفه ها از شرایط بسیار نامطلوبی می باشند و باید ارتقا داده شوند و مولفه هایی که وزن نسبی بالاتر از ۰/۳- دارند وضعیت بسیار نامطلوبی دارند که باید جایگزین یا حذف شوند.

مردم

تحلیل SWOT نشان می دهد که از دیدگاه مردم مولفه چشم اندازهای زیبا به همراه فضای سبز و باغات با میانگین رتبه ای ۴/۱۳ و وزن نسبی ۰/۴۵ به عنوان مهمترین نقطه قوت داخلی و در مقابل وجود بازار مناسب جهت فروش محصولات کشاورزی به گردشگران با میانگین رتبه ای ۲/۶۴ و وزن نسبی ۰/۲۹ به عنوان کم اهمیت ترین نقطه قوت داخلی در توسعه و گسترش گردشگری در این نواحی می باشد. علاوه بر این از نظر مردم نامناسب بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی در این روستا با میانگین رتبه ای ۳/۹۲ و وزن نسبی ۰/۳۴ به عنوان مهمترین نقطه ضعف داخلی و مولفه عدم تمایل مردم به سرمایه گذاری در بخشهای مختلف گردشگری با میانگین رتبه ای ۲/۹۹ و وزن نسبی ۰/۲۷ پایین ترین اولویت را در نقاط ضعف داخلی را داراست.

در مورد فرصتهای بیرونی مردم بر این عقیده بودند که مولفه وجود تفتان و وجود محیط بکر و جاذبه های کم یاب در نزدیکی با نقاط روستایی با میانگین رتبه ای ۳/۸۶ و وزن نسبی ۰/۵۵ به عنوان مهمترین فرصت بیرونی قرار دارد در حالی که مولفه وجود نهادها و سازمانهای دولتی و غیر دولتی در روستای لاسجرد با میانگین رتبه ای ۲/۷۲ و وزن نسبی ۰/۳۹ به عنوان کم اهمیت ترین فرصت بیرونی در جهت توسعه گردشگری می باشد. علاوه بر این مردم روستای لاسجرد معتقد بودند که مولفه تخریب زمینهای کشاورزی و مزارع روستایی با میانگین رتبه ای ۳/۸۱، به عنوان مهمترین تهدید خارجی جهت گسترش و توسعه گردشگری مطرح است. مولفه هایی که در ربع اول و ربع دوم محور مختصات قرار گرفته اند اغلب آنها وزن نسبی بیشتر از ۰/۳ دارند. این مطلب نشان می دهد که مولفه ها از وضعیت خوب و پایداری برخوردارند و جهت توسعه گردشگری مناسب می باشند و آنهایی که دارای وزن نسبی بین ۰/۰۰ تا ۰/۳ هستند. برای مثال در نقاط قوت S۹ یعنی وجود بازار مناسب جهت فروش محصولات کشاورزی به گردشگران وضعیت نامساعدتری دارند و باید بهبود یابند با توجه به همین نمودار مولفه هایی که در ربع سوم و چهارم محور مختصات قرار گرفته اند نشان می دهد که اغلب این مولفه ها از شرایط بسیار نامطلوبی برخوردارند. در این میان مولفه هایی که وزن نسبی بالاتر از ۰/۳- دارند وضعیت بسیار نامطلوبی دارند که باید استراتژیهای مناسبی با این موارد مقابله و جایگزین شود.

گردشگران

با توجه به تحلیل SWOT می توان گفت که از دید گردشگران مولفه چشم اندازهای زیبا به همراه فضای سبز و باغات با میانگین رتبه ای $4/23$ و وزن نسبی $0/47$ به عنوان مهمترین نقطه قوت داخلی و در مقابل مولفه وجود آداب و رسوم و فرهنگ محلی و سنتی با میانگین رتبه ای $2/47$ و وزن نسبی $0/27$ به عنوان کم اهمیت ترین نقطه قوت داخلی در توسعه گردشگری در این نواحی می باشد. علاوه بر این از نظر گردشگران مولفه نامناسب بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی در این روستاها با میانگین رتبه ای $4/17$ و وزن نسبی $0/38$ به عنوان مهمترین نقطه ضعف داخلی و مولفه عدم تعارض بین فرهنگ گردشگران با مردم و ساکنان این روستا با میانگین رتبه ای $2/91$ و وزن نسبی $0/26$ پایینترین اولویت را در نقاط ضعف داخلی را داراست. در مورد فرصتهای بیرونی گردشگران عقیده داشتند که مولفه افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح در بین مردم با میانگین رتبه ای $3/86$ و وزن نسبی $0/55$ به عنوان مهمترین فرصت بیرونی و مولفه عدم ارائه خدمات و تسهیلات مطلوب و مناسب در نواحی رقیب به علت تراکم بالا با میانگین رتبه ای $2/78$ و وزن نسبی $0/40$ به عنوان کم اهمیت ترین فرصت بیرونی در جهت توسعه گردشگری می باشد. علاوه بر این گردشگران معتقد بودند که مولفه افزایش انگیزه و تمایل گردشگران به مسافرت به سایر نواحی رقیب در آینده با میانگین رتبه ای $3/67$ به عنوان مهمترین تهدید خارجی گسترش گردشگری مطرح است. مولفه هایی که در ربع اول و دوم محور مختصات فرصتها و قوتها قرار گرفته اند اکثریت آنها وزن نسبی بیشتر از $0/3$ دارند که این نشان می دهد که این مولفه ها از وضعیت پایداری برخوردارند و می باید تقویت شوند. با توجه به همین شکل مولفه هایی که در ربع سوم و چهارم محور مختصات ضعفها و تهدیدها قرار گرفته اند نشان می دهد که اغلب این مولفه ها وزن نسبی بالاتر از $0/3$ دارند و از شرایط بسیار نامطلوبی برخوردارند که باید این تهدیدها و ضعفها حذف و یا جایگزین شوند.

تحلیل فرصتها و تهدیدها در نواحی روستای لاسجرد

اولویت بندی نهایی

با توجه به نتایج به دست آمده از ماتریس تحلیل SWOT و نتایج ارائه شده در اشکال بالابیانگر اولویت بندی و رتبه بندی هر کدام از شاخصها از دیدگاهها و نظرات سه گروه مشارکت کننده و همچنین بیانگر دیدگاههای مشترک آنها است.

جدول شماره ۷- اولویت بندی عوامل موثر نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدها در توسعه توریسم روستایی از دیدگاه مشارکت کنندگان

اولویت بندی نقاط قوت (S)	اولویت بندی نقاط ضعف (W)	اولویت بندی فرصتها (O)	اولویت بندی تهدیدها (T)	اولویت بندی	اولویت بندی
چشم اندازهای زیبا و منحصر بفرد به همراه	نامناسب بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی	افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح	تخریب زمینهای کشاورزی و مزارع روستایی	۱	۱
نزدیکی به شهر سرخه و سمنان	گرایش غالب مردم به استفاده اختصاصی از مراکز تفریحی	وجود قلل مرتفع شمال روستای لاسجرد	از بین رفتن درختان و پوشش گیاهی ...	۲	۲
وجود ارتفاعات شمال روستای لاسجرد	توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف سال	افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه گذاری	آلودگی منابع آب، خاک و اقلیم این نواحی	۳	۳
داشتن محیط آرام و بدون سروصدا	نامناسب بودن تاسیسات و تجهیزات تفریحی	وجود نیروهای متخصص و با تجربه	افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی	۴	۴
دسترسی آسان و مناسب به این نواحی	عدم وجود برنامه ریزی و سرمایه گذاری در بخش های مختلف	افزایش توجه دولت به برنامه ریزی و سرمایه گذاری	تراکم بیش از حد جمعیتی و شلوغ شدن	۵	۵
وجود بازار مناسب برای فروش	نامناسب بودن تسهیلات بهداشتی و خدماتی	وجود نهادها و سازمانهای دولتی و غیردولتی	از بین رفتن فرهنگ سنت و محلی	۶	۶
وجود آداب و رسوم و فرهنگ محلی	نامناسب بودن زیرساختهای محیطی ...	عدم ارائه خدمات و تسهیلات مطلوب	از دیاد تخلفات اجتماعی با ورود گردشگران ...	۷	۷
	عدم وجود نیروهای متخصص و آموزش دیده		عدم ارائه مجوز و تسهیلات از سوی دولت	۸	۸
	عدم تمایل مردم جهت سرمایه گذاری در ...		افزایش تمایل و انگیزه گردشگران به مسافرت	۹	۹
	عدم آشنایی روستاییان و عدم آگاهی آنها				۱۰
	تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم روستا				۱۱

لازم به ذکر است که به منظور این اولویتبندی بر حسب اهمیت نظرات هر کدام از مشارکت کنندگان، ضریب اهمیتی بین صفر تا یک برای آنها لحاظ شده است که در اینجا برای مسئولان ضریب (۰/۵۰) و برای مردم ضریب (۰/۳۰) و برای گردشگران ضریب (۰/۲۰) در نظر گرفته شد. همان طوری که از این جدول استنباط می شود مولفه چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد به همراه باغات و فضای سبز به عنوان مهمترین نقطه قوت داخلی و مولفه نامناسب بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی اولویت اول نقاط ضعف داخلی در توسعه گردشگری در روستای لاسجرد را داراست. علاوه بر این از بین فرصتهای بیرونی مولفه افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح به عنوان اولویت اول فرصت خارجی برای توسعه گردشگری شناسایی شده و از بین تهدیدهای خارجی نیز مولفه تخریب زمینهای کشاورزی و مزارع روستایی به عنوان مهمترین تهدید خارجی می باشد.

نتیجه گیری

امروزه نقش گردشگری در کمک به توسعه ی نواحی دارای جاذبه های گردشگری بر همگان آشکار شده است. گردشگری روستایی یکی از اشکال گردشگری است که هر روز بر میزان توجه و تاکید بر آن در برنامه ریزی های روستایی و منطقه ای افزوده می شود. گردشگری روستایی در دنیای امروز یکی از بخشهای مهم فعالیتهای اقتصادی محسوب می گردد. این فعالیت مهم اقتصادی از دیدگاههای مختلفی مورد توجه قرار گرفته است. بعضی آن را به عنوان بخشی از بازار گردشگری می شناسند و عده ای نیز آن را سیاستی برای توسعه روستایی قلمداد می کنند. در چند دهه ی گذشته و به ویژه در دو دهه ی اخیر گردشگری به عنوان ابزاری برای کمک به توسعه ی اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی مورد توجه بسیاری از متخصصان توسعه ی روستایی و دولت ها قرار گرفته است. در شرایطی که بخش کشاورزی و معیشت سنتی بیشتر نواحی روستایی با رکود مواجه شده، متنوع سازی اقتصاد نواحی روستایی از طریق گسترش انواع فعالیتها از جمله توسعه ی هدفمند و برنامه ریزی شده گردشگری می تواند با ایجاد روند های مثبت در ابعاد مختلف زمینه بازساخت مطلوب نواحی روستایی در جهت توسعه ی پایدار را فراهم سازد. در ایران نیز طی سال های اخیر به ویژه در دهه ی ۱۳۸۰ شمسی، گردشگری روستایی از موضوع هایی به شمار می آید که روند رو به رشدی از نظر کمی و کیفی در پژوهش های علمی - آکادمیک متخصصان توسعه ی روستایی یافته است. به نظر می رسد این وضعیت بیشتر از رشد ادبیات علمی جهان در زمینه اشکال مختلف توسعه ی گردشگری در نواحی روستایی تأثیر پذیرفته است؛ که خود مورد نقد برخی از منتقدان و صاحب نظران در زمینه توسعه ی روستایی است.

نتایج پژوهش نشان داد که توسعه گردشگری روستایی لاسجرد دارای دارای ۷ قوت، ۱۱ ضعف، ۷ فرصت و ۹ تهدید می باشد

لذا با توجه به مدل سوات در جهت توسعه گردشگری این روستا ۱۸ راهبرد در ادامه ارائه خواهد شد.

راهبردهای رقابتی/تهاجمی (SO)

در راهبردهای تهاجمی که تمرکز بر نقاط قوت درونی و فرصتهای بیرونی استوار است راهکارهای زیر جهت بهره برداری از برتریهای موجود به منظور توسعه گردشگری در روستای لاسجرد ارائه می شود

*تاکید بر توسعه گردشگری طبیعی و گردشگری بومی به دلیل وجود مزیت های نسبی برای توسعه این نوع گردشگری در روستای لاسجرد شده.

*شناسایی و بهره گیری از جاذبه ها، فراورده ها و دیگر مزیت های نسبی توریستی این نواحی از جمله اماکن تاریخی و ...

* استفاده از نیروهای متخصص و با تجربه به منظور ایجاد تشکلهای تعاونی مردمی و همچنین ترویج و آموزش گردشگری از طریق نشستها و جلسه های مختلف با مردم منطقه مطالعه شده.

* ایجاد هماهنگی بین نهادها و بخشهای مختلف مرتبط به منظور یکپارچه سازی کارکردهای گردشگری روستایی به وسیله برگزاری نشستها و به کارگیری تدابیر مدیریتی هماهنگ کننده با حضور سازمانهای دولتی، غیر دولتی، مردم و کار آفرینان.

* زمینه سازی و بهره برداری از حمایتهای بخش خصوصی برای سرمایه گذاری در صنعت گردشگری در روستای لاسجردو توابع آن.

* تمرکز عمده فعالیتهای توریستی بر بهره برداری از منابع و جاذبه های موجود و بدون استفاده توریستی همانند چشم اندازها، ارتفاعات، باغات و فضای سبز و ... به منظور کسب درآمد و ایجاد اشتغال و توسعه روستایی.

راهبردهای تنوع (ST)

در راهبردهای تنوع بخشی که بر نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی متمرکز است راهکارهای زیر به منظور تامین پاره ای از نیازمندیهای نواحی روستایی در جهت رفع تهدیدها ارائه می شود

* تنوع بخشی به امکانات فعالیتهای و خدمات توریستی به منظور جلب رضایت گردشگران و بالطبع افزایش تعداد گردشگران در روستای لاسجردو همچنین به کارگیری قشر مختلف مردم در فعالیتهای مختلف

* توسعه و گسترش گردشگری کشاورزی به منظور بهره برداری مناسب از مناظر مزارع و باغات روستایی در جهت کسب درآمد و نیز جلوگیری از تخریب مزارع و پوشش گیاهی.

* تنوع بخشی و توسعه برنامه های تبلیغاتی برای معرفی جاذبه های طبیعی و انسانی، خصوصیات بارز فرهنگی، معماری و اداب و رسوم روستای لاسجرد

* تامین امنیت مکانهای توریستی روستای لاسجرد جهت جلوگیری از بروز تخلفات اجتماعی و سایر تخلفات

راهبردهای بازنگری (WO)

در راهبردهای بازنگری ضمن تاکید بر نقاط ضعف درونی سعی بر بهره گیری از فرصتهای برونی در جهت رفع نقاط ضعف فراروی نواحی توریستی روستایی می باشد به این منظور راهکارهای زیر ارائه می شود

*بازنگری به قوانین و مقررات ارضی روستایی در روستاها و مکانهای توریستی این ناحیه به منظور بهره برداری از قسمتهای مختلف آن برای عموم و همچنین جلوگیری از بورس بازی زمین.

*ضمن بازنگری به نوع و نحوه بهره گیری از مشارکتهای مردمی در توسعه، تهیه و اجرای طرحها و تجهیزات مناطق روستایی مطالعه شده به لحاظ امکانات و خدمات توریستی لازم است تا از طریق نیروهای متخصص و نهادهای مختلف در جهت احیا و توسعه این مناطق اقدامهای جدی صورت گیرد.

*بازنگری به نحوه توزیع امکانات، خدمات و تسهیلات توریستی و اولویت دهی تخصیص مجدد این نوع امکانات به نواحی روستایی با قابلیت بالا و متوسط جذب گردشگر همانند روستای لاسجرد

*بازنگری و توسعه نهادها و سازمانهای مرتبط در منطقه مطالعه شده برای آموزش مردم و گردشگران به منظور بهره گیری بهینه و هدفمند از منافع و آثار مثبت گردشگری.

راهبردهای تدافعی (WT)

در این راهبرد ضمن تاکید بر رفع آسیب پذیری روستای لاسجرد شده راهکارهای زیر ارائه می شود:

*برگزاری سمینارها و نشستهای توسعه سرمایه گذاری در صنعت گردشگری روستایی به وسیله دهیاری و شورای روستای لاسجرد با سایر مسئولان. ایجاد زمینهای ورزشی، ایجاد تاسیسات تفریحی همچون پارکهای تفریحی و جنگلی

*آموزش و اطلاع رسانی به مردم در نحوه برخورد با گردشگر و گردشگری در روستای لاسجرد به منظور جلوگیری از تعارض بین گردشگران و مردم که باید به گردشگران در زمینه فرهنگ و آداب و رسوم مکانهای خاص و سایر موارد آموزش داده شود.

*تدوین قوانین و مقررات ویژه جهت استفاده بهینه جاذبه ها و فراورده های گردشگری و جلوگیری از تخریب آلودگی و از بین رفتن این منابع در این نواحی. زمینه سازی و تشویق مردم به مشارکت در جهت توسعه زیرساختها، تجهیزات و تسهیلات توریستی و کسب درآمد از این طریق و همچنین استفاده از مشارکت بخش خصوصی در زمینه هایی که مردم نمی توانند مشارکت و یا سرمایه گذاری کنند.

*به منظور ترغیب و تشویق مردم برای مسافرت به این روستا و توسعه گردشگری روستایی در روستای لاسجرد باید با استفاده از تحقیقات در زمینه گردشگری و تحقیقات بازاریابی، جنبه های مختلف و جاذبه های گوناگون روستای لاسجرد شناسایی در بازاریابیها هدف تبلیغ و مورد بهره برداری قرار گیرد.

با توجه به موارد گفته شده در مجموع می توان نتیجه گرفت، اگر هدف از توسعه گردشگری روستایی، پایداری و ایفای نقش مثبت در زندگی مردم روستا است، نیازمند تعیین و توسعه راهکارهای بومی و خاص با توجه به مدیریت محیط زیست، توسعه مشارکت محلی، قوانین صریح و محکم، بازاریابی پایدار و

برنامه‌ریزی واقع‌بینانه است. دولت بایستی این منطقه را در عمل، تبدیل به یک منطقه نمونه گردشگری کند، نقش تسهیل‌گری داشته باشد و به ویژه از طریق توسعه زیرساخت‌ها و ارائه خدمات علمی و مشاوره‌ای، در سطح بالایی به حمایت مادی، اجتماعی-انتظامی و معنوی بپردازد. مشکل اصلی که در حال حاضر وجود دارد این است که در برنامه‌ها و طرح‌های ملی و منطقه‌ای جایگاه گردشگری روستایی بسیار ضعیف و نارساست و فقدان سیاست‌های راهبردی و ساختاری در آنها برای راهبری برنامه‌ها و طرح‌های توسعه‌ی گردشگری در سطح محلی کاملاً مشهود است. از طرف دیگر طرح‌ها و پروژه‌هایی که در سطح محلی برای توسعه‌ی گردشگری روستایی تهیه و اجرا می‌شوند، از وجود سیاست‌های راهبردی و ساختاری محرومند. بنابراین، ارتباط مناسب بین برنامه‌ها و طرح‌های ملی و منطقه‌ای و محلی در زمینه توسعه‌ی گردشگری روستایی با رویکرد برنامه‌ریزی از پایین به بالا و مشارکتی ضروری است. موضوع مهم دیگر ایجاد ساختار و تشکیلات مناسب برای توسعه‌ی گردشگری روستایی در سطوح ملی، منطقه‌ای و محلی است که لازمه‌ی آن تقسیم کار و هماهنگی مناسب میان همه‌ی سطوح برنامه‌ریزی است. همچنین با توجه به ماهیت بین بخشی و چند بخشی برنامه‌ریزی توسعه‌ی گردشگری، نگرش یکپارچه و جامع در این زمینه ضروری است.

منابع

- ۱- بهرامی، رحمت الله، کیومرث حبیبی و رضا قادری (۱۳۹۰)، برنامه ریزی استراتژیک توسعه گردشگری روستایی (مطالعه موردی: مناطق روستای استان کردستان)، دو فصلنامه پژوهش های بوم شناسی شهری، سال دوم، شماره سوم
  - ۲- حسنونند، احسان و اسماعیل حسنونند (۱۳۹۰)، امکان سنجی گردشگری روستایی و آثار آن بر توسعه روستایی (بررسی موردی منطقه کهمان در شهرستان سلسله)، توسعه روستایی، دوره سوم، شماره ۲
  - ۳- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا و داوود مهدوی (۱۳۸۴)، راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT: دهستان لواسان کوچک، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره ۱۰، شماره ۲
  - ۴- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا و اسماعیل قادری (۱۳۸۱)، نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چهارچوبهای نظریه‌ای)، مدرس علوم انسانی، دوره ۶، شماره ۲
  - ۵- شریف زاده، ابوقاسم و همایون مرادنژادی (۱۳۸۱)، توسعه ی پایدار توریسم روستایی، ماهنامه جهاد، سال ۲۲، شماره ۲۴۸-۲۴۹
  - ۶- کرمی دهکردی، مهدی، علی اصغر میرک زاده و فرشته غیاثوند غیائی (۱۳۹۱)، تحلیل عوامل موثر بر توسعه گردشگری روستایی از دیدگاه روستاییان استان چهارمحال بختیاری، مجله جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، سال ۲۳، شماره ۱
  - ۷- مرادی نژاد، همایون (۱۳۸۲)، توریسم و توسعه ی روستایی در ایران، ماهنامه جهاد، سال ۲۳، شماره ۲۵۶
  - ۸- میرزایی، رحمت (۱۳۸۸)، تاثیر توسعه ی گردشگری روستایی بر اشتغال در منطقه اورامانات کرمانشاه، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۲، شماره ۴
- 9-Choy, Dexter J, L (1995), The quality of tourism employment, tourism management, Vol. 16, No. 2
- 10-Leiper, Neil (1999), "A conceptual analysis of tourism-supported employment which reduces the incidence of exaggerated, misleading statistics about jobs". Tourism Management. Vol. 20, No. 5
- 11-Yuksle, İhsan and Metin Dagdeviren (2007), Using the Analytic Network Process (ANP) in a SWOT Analysis - A Case Study for a Textile Firm, Journal of Information Sciences, Vol. 177, Issue 16, Aug., pp 3364-3382